

Вх. № Р–5562
від 30.10.2015
Тел.. 481 47 63

Міністру освіти і науки України
доктору філософії, професору
Сергію Мироновичу Квіту

Олександра Борисовича Рудика
кандидата фізико-математичних наук,
доцента, Заслуженого вчителя України
телефон: 097 33 66 893
e-mail: rudykob@gmail.com

Заява

Звертаюся до Вас щодо законопроекту «Про освіту», опублікованого сайті mon.gov.ua для обговорення.

Прошу здійснити перелічені нижче кроки 1–6 щодо покращення наявних складових цього законопроекту.

1. **Переформулювати мету освіти** (на самому початку документа): «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості, здатної до етично відповідальної участі у житті суспільства, розвиток її розумових і фізичних здібностей до рівня ознак кваліфікованого фахівця».
2. **Змінити розподіл годин між рівнями повної середньої освіти** у статті 15 «Середня освіта» розділу II «Система освіти» таким чином: «Повна середня освіта передбачає завершення трьох рівнів освіти:
 - початкової освіти тривалістю 4 років;
 - базової середньої освіти тривалістю 4 роки;
 - профільної середньої освіти тривалістю 4 роки...».

Якщо буде прийнято рішення про 11-річну загальну освіту, то передбачити 3 роки на базову освіту. Щодо збільшення кількості годин на профільне навчання з власного досвіду зауважу таке: те, що традиційно відносять до шкільного курсу математики, неможливо логічно послідовно (тобто з доведенням усіх тверджень) гарантовано вивчити за 3 роки навіть при навчальному навантаженні 8 годин на тиждень. В Українському фізико-математичному ліцеї КНУ ім. Тараса Шевченка це роблять, але з дітьми з високим рівнем мотивації (істотно вищим, ніж у звичайних школах).

3. **Змінити формулювання щодо віку початку навчання у школі** у статті 15 «Середня освіта» розділу II «Система освіти» на таке: «Повна середня освіта розпочинається у віці 6-7 років. Діти, яким виповнилося 7 років на

початок навчального року, мають розпочинати навчання у закладі початкової освіти цього навчального року. Навчання у загальноосвітній школі дітей 6-річного віку — лише за письмової згоди батьків нести за це відповідальність за вплив на фізичне та психічне здоров'я дитини».

4. **Пункті 1 статті 46 «Загальні вимоги до осіб, які навчають» викласти в іншій редакції.** Зараз там написано таке: «Педагогічною діяльністю можуть займатися особи, які мають відповідну вищу освіту або досвід роботи, фізичний і психологічний стан, що дозволяє виконувати посадові обов'язки». Чому там написано «або»? Людина без відповідної вищої освіти, яка захоче зайнятися педагогічною роботою, згідно з цією нормою, не має права цього робити. Тому й педагогічний досвід набути не може. Значить, слова «або досвід роботи» є зайвими. З іншого боку, проблемним є тлумачення словосполучення: «*відповідна* вища освіта». Чи має вона обов'язково бути педагогічною? Знаю, що багато прекрасних вчителів інформатики, серед яких є і Заслужені вчителі України, не мають педагогічної освіти. Педагогічна освіта полегшує здійснення навчальної діяльності. Але документ про неї не гарантує навчання на високих фаховому й методичному рівнях. Тут більша залежність від сумління людини. Пропоную згаданий пункт 1 статті 46 викласти у такій редакції: «Педагогічною діяльністю можуть займатися особи, які мають відповідну вищу освіту (не обов'язково педагогічну), фізичний і психологічний стан, що дозволяє виконувати посадові обов'язки».
5. **Пункті 2 статті 46 «Державна сертифікація педагогічних працівників» викласти в іншій редакції:** «Органи управління освітою, у тому числі й керівництво навчального закладу, зобов'язані щоп'ять років надавати педагогічним працівникам можливість проходити повторну сертифікацію, за результатами якої підтверджувати кваліфікаційну категорію або надавати вищу. У разі не проходження сертифікації або неспроможності підтвердити присвоєну раніше кваліфікаційну категорію особу відстороняти від педагогічної діяльності». Наявна зараз редакція здатна породити масу конфліктів, бо покладає проведення сертифікації виключно на плечі педагогічного працівника. Вона не гарантує можливості такої сертифікації навіть при його щирому бажанні, якщо «виробнича необхідність» у тлумаченні адміністрації стане на заваді.
6. **Доповнити пункт 3 статті 51 «Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників» такими словами:** «Посадові оклади науково-педагогічних, наукових та педагогічних працівників закладів вищої освіти, що готують педагогічних працівників, підвищуються з урахуванням надбавки за педагогічні звання:

- Заслужений вчитель України — на 15 % від посадового окладу;
- Народний учитель України — на 20 % від посадового окладу».

Прошу також здійснити перелічені нижче кроки 7–12 щодо покращення законопроекту «Про освіту» за рахунок поки що не врахованих у законопроекті положень. Можливо, для них потрібно створити окремі статті й розділи (що краще) або винести їх у прикінцеві положення як завдання для Кабінету Міністрів (що гірше). Ці положення на правовому рівні унеможливають негативні тенденції щодо трансформації мети і змісту освіти. Без них закон ніяким чином не стимулюватиме позитивних змін у освіті, а лише передбачатиме зміну форм з тим самим наповненням чи навіть нові назви під старі форми роботи.

7. Відновити на законодавчому рівні єдність освітнього простору у традиційному тлумаченні й рівність доступу до якісної загальної освіти на рівні навчальних планів і навчальних програм — обґрунтування див. у Додатку 1.

7.1. Дозволити Законом затвердження лише таких навчальних планів, згідно з якими:

- на вивчення дисциплін на загальноосвітньому рівні відводять кількість навчальних годин, що лише в 1,5–1,(6) разів (від 3/2 до 8/5 і лише у цих межах) менша від кількості, відведеної на поглиблене й профільне вивчення цієї самої дисципліни;
- на будь-який навчальний предмет відводять не менше 2 годин на тиждень. Виключення прийнятне лише для предмету, що є природнім продовженням іншого предмету, який вивчають одночасно

Насправді цю норму Закону бажано доповнити (чи навіть замінити) Типовим навчальним планом. Природним прикладом виключення може бути 1 година астрономії і 3 години фізики на тиждень.

7.2. Дозволити Законом затвердження лише таких навчальних програм, згідно з якими вивчення будь-якого предмету здійснюють з єдиним понятійним апаратом і узгодженим у часі викладом матеріалу для всіх рівнів вивчення.

7.3. Зафіксувати у законі положення про те, що різні рівні вивчення мають різнитися лише складністю завдань і кількістю міжтематичних і міжпредметних зв'язків, використання яких необхідне для успішного розв'язання завдань.

8. У перехідних положеннях Закону передбачити створення правових гарантій неперервного удосконалення навчальної літератури і навчального програмного забезпечення за рахунок усталення наказом МОН

послідовності вивчення тем, розподілу навчальних годин між темами кожної дисципліни. Наприкінці вивчення кожного предмету передбачити навчальний час на вивчення теми «Сучасний стан (відповідної науки) та перспективами її розвитку». Лише ця частина змісту підлягає корегуванню хоч щороку.

9. Деталізувати у Законі обов'язок держави фінансово забезпечити рівність доступу до освіти:

- 9.1. Держава забезпечує виділення на кожного учня коштів з *державного чи місцевого бюджетів* з розподілом витрат за кожним з напрямків: оплата роботи педагогів, придбання навчальної літератури і навчального програмного забезпечення, придбання спортивного знаряддя, придбання витратних матеріалів на кожного учня загальноосвітнього закладу державної або комунальної форми власності. Ці кошти однакові для паралелі пропорційно кількості академічних годин;
- 9.2. Законом передбачено використання загально освітніми навчальними закладами державної або комунальної форми власності лише цих коштів (перерахованих з державного бюджету) на оплату роботи педагогічного персоналу (при допустимості регіональних надбавок коштом бюджетів територіальних громад), на придбання навчальної літератури, навчального програмного забезпечення, спортивного знаряддя чи витратних матеріалів;
- 9.3. Законом передбачено можливість сплати за навчальну літературу загально освітніми навчальними закладами державної або комунальної форми власності у різному вигляді: і за літературу на папері, і на електронних носіях. В останньому випадку це може бути навіть вільно поширювана автором (авторами) інформація, використання якої не обумовлене попередньою оплатою.

Це вимагає внесення відповідних доповнень до статті 47 «Державні гарантії особам, які навчаються, та особам, які навчають» розділу VI «Учасники освітнього процесу» або (що доречніше) до статті 69 «Загальні положення щодо фінансування освіти» розділу X «Фінансування освіти та економічна діяльність закладів освіти»

10. Законодавчо зменшити згубний вплив на здоров'я дітей недосконалість процесу навчання:

- 10.1. Передбачити Законом право батьків право вибирати (більшістю голосів для всіх паралелей, починаючи з 5 класу) 5- чи 6-денний навчальний тиждень, залишивши 5-денний навчальний тиждень для початкової школи (1–4 класи). При цьому для всіх працівників школи робочий тиждень залишити 5-денним;

10.2. У перехідних положеннях Закону передбачити затвердження Кабінетом міністрів чи Міністерством освіти і науки:

- верхньої межі для обсягу викладу змісту предмету (кількість друкованих знаків) на одну академічну годину у підручниках окремо для таких 4 категорій навчальної літератури: математика, природничі дисципліни, технології, філологічні й гуманітарні дисципліни;
- обмеження об'єму домашніх завдань часом на виконання в середньому до 20 хвилин на 1 академічну годину навчання у школі;
- заборони завдань на канікули крім знайомства з художньою літературою;
- обов'язковість адміністративних покарань (пониження кваліфікаційної категорії, заборону обіймати педагогічні та адміністративні посади):
 - для педагогічних працівників — за порушення перелічених вище норм;
 - для адміністративних працівників — за відсутність контролю за дотриманням цих норм або за нехтування порушенням їх.

11. Розкрити для широкого загалу процес формування завдань зовнішнього незалежного оцінювання і унеможливити появу некоректних завдань чи прояви корупції на етапі створення і поширення завдань. Для цього у перехідних положеннях закону передбачити видання нормативного акту з деталізацією змісту — див. Додаток 2.

12. Розкрити для широкого загалу процес підведення підсумків вступної кампанії щодо бюджетних місць у вищих навчальних закладах подолання проявів корупції на цьому етапі вступної кампанії. Для цього у перехідних положеннях закону передбачити видання нормативного акту з деталізацією змісту — див. Додаток 3.

Прошу повідомити електронну адресу, на яку я зможу надіслати електронну копію моєї заяви для публікації її на сайті mon.gov.ua у рамках публічного обговорення законопроекту. Бажано — електронним листом на адресу rudykob@gmail.com. Я вже звертався електронним листом на контактну адресу, опубліковану на сайті МОН, але, на жаль, досі не отримав відповіді.

30 жовтня 2015 року

Олександр Рудик

Обґрунтування

**пропозицій щодо відновлення на законодавчому рівні
єдності освітнього простору у традиційному тлумаченні
й рівного доступу до якісної загальної освіти
на рівні навчальних планів і навчальних програм.**

Поняття загальної освіти природно тлумачити не лише і не стільки як охоплення усього загалу цією освітою, а як викладання загальної сукупності знань, необхідної для професійної орієнтації та роботи у будь-якому напрямку діяльності. Інакше це є спеціальна освіта.

Намагання не перевантажувати дітей слугує зараз виправданням такого стану загальної освіти, за якого у межах загальноосвітньої школи практично неможливо здобути повноцінну освіту з усіх дисциплін. Її можна здобути лише з окремих дисциплін і лише в окремих школах. Причина — не стільки у фаховій майстерності вчителів, а в державній політиці — навчальних планах, програмах і підручниках. Доводиться обирати профільну дисципліну.

Найчастіше такий вибір здійснюють батьки. Вони щиро бажають дітям найкращої долі. Однак влучність вибору залежить від їхньої компетентності у галузі освіти, яка зазвичай дуже низька. Українська держава повинна захистити право всіх дітей на доступ до якісної загальної освіти незалежно від компетентності й порядності батьків.

Вибір фаху наразі потрібно здійснювати тоді, коли немає можливості порівняти успіхи з різних дисциплін, незалежно від того, коли здійснено вибір. Немає можливості, бо деякі предмети ще не викладалися, а стиль викладання інших істотно змінюється. З іншого боку, підручники для загальноосвітніх шкіл створено без запасу для здібних дітей. Постійно існує загроза того, що учень звикне завжди працювати без напруження всіх своїх сил і не розвиватися як особистість.

Наявна система освіти без єдиного понятійного апарату унеможлиблює самостійний (без асигнувань на роботу репетиторів) перехід і відповідно самовизначення учнів при обранні майбутнього фаху. Більшість випускників середніх шкіл неспроможні підготуватися до навчання у вищих навчальних закладах за певними спеціальностями, навіть якщо вони випадково чи за квотою потраплять у відповідний навчальний заклад. Навряд чи доводиться говорити про повну рівність всіх громадян, враховуючи майнове розшарування. Але чого варта держава та її чиновники, які посилюють цю нерівність за рахунок державних коштів? Зауважимо: описана проблема є суспільно-політичною, навіть моральною,

а не проблемою методики викладання. Вона зачіпає інтереси всього суспільства. В її обговоренні не можна апелювати до посад, педагогічних звань чи ступенів.

Про цю проблему, її негативні наслідки і для окремих громадян, і для держави в цілому говорено вже давно — див., наприклад, Матеріали Всеукраїнської конференції "Актуальні проблеми вивчення природничо-математичних дисциплін у загально-освітніх навчальних закладах України". — К.: КУ ім. Т.Шевченка. — 1999. — 126 с.

В усі часи для всіх людей (можливо, після забезпечення умов життя) майбутнє дітей було найголовнішим. Якщо відкинути силове й протиправне вирішення проблеми, то для людей без права власності на засоби виробництва (таких в Україні більшість) своєчасний розвиток здібностей і якісна освіта — єдина можливість для їхніх дітей зайняти достойне місце в суспільстві.

Добре відомий історичний приклад євреїв. Протягом більше тисячоліття це був єдиний майже повністю писемний народ. Проживаючи у чужому, інколи ворожому оточенні, вони мали істотні переваги у всьому тому, що було пов'язане з розумовою працею. Бо мали релігійний обов'язок змалку вивчати святе письмо й розбиратися у ньому. Інакше кажучи, своєчасно розвивати свої здібності. Хоча жодному народу непотрібно, щоб усі його представники стали богословами.

Крім приватного інтересу тут є ще й загальнодержавний. Потрібно створити (на жаль, уже створити, а не зберегти) інвестиційну привабливість України як ринку кваліфікованої робочої сили. В умовах глобалізації економіки нація, значна частина якої є висококваліфікованою робочою силою, здатною у разі потреби до перекваліфікації, має істотні переваги й гарантії економічного добробуту.

У процесі реформування освіти бажано врахувати таке: вивчення дисциплін не має призводити до викривленого сприйняття й має відповідати віковим особливостям учнів. Відомо: якщо до певного віку не навчити дитину розмовляти реченнями з узгодженням різноманітних граматичних форм, то в майбутньому вона ніколи не зможе так розмовляти. На цьому прикладі людство познайомилось з досить суворим правилом: якщо розвиток здібностей дитини не здійснити своєчасно, то ці здібності розвивати з плином часу стає дедалі важче, а певний рівень вмінь стає просто недосяжним. Намагання з боку упорядників навчальних програм уникнути логічно послідовних замкнених курсів з чітко окресленими припущеннями викликає природне захисне пристосування з боку учнів: не звертати увагу на неузгодженість чи непослідовність подання матеріалу, крім тих випадків, які передбачено програмою, або на які звертає увагу викладач (часто на свій страх і ризик, враховуючи недостатню кількість навчальних годин). За цих умов розвиток

самостійного мислення у процесі навчання може бути лише мистецтвом. Іншими словами, від вчителя чекають дива: розвинути логічне і алгоритмічне мислення, демонструючи у загальноосвітній школі їх дію та взаємодію лише "на короткій дистанції" — на задачі, правильний і стандартний підхід до розв'язання якої вимагає не більше 3-5 хвилин міркувань (не плутати з оформленням розв'язання). А у вищому навчальному закладі потрібно щонайменше до 15 хвилин міркувань. Більшість випускників просто не готові до такого зосередження. Навіть тоді, коли вони мають відповідні знання. Найсумніше те, що ні вони, ні їх батьки чітко і своєчасно не усвідомлюють цієї проблеми.

Зауважимо: вирішення найболючішої проблеми української освіти — рівно правного доступу до якісної загальної освіти — *пов'язане не з істотним зростанням фінансування освіти, а лише з оптимізацією витрат*. До такої оптимізації витрати на освіту — це викидання грошей на вітер.

**Пропозиції щодо змісту нормативного акту,
передбаченого у перехідними положеннями Закону,
щодо відкритості й удосконалення підготовки й проведення ЗНО**

1. Має містити *вичерпний* перелік вимог до форми подання тесту, кількість варіантів завдань, кількість рівнів складності та вимоги до тестів відповідного рівня складності, технічні вимоги до електронної копії такого тесту як до фрагменту HTML-документу
2. Право створювати окремі тести мають і науково-педагогічні колективи, і окремі педагогічні працівники як за державним замовленням, так і у порядку власної ініціативи.
3. Аналіз тестів та впорядкування бази тестів здійснює методична комісія МОН з відповідної навчальної дисципліни. Результатом упорядкування є створення бази даних у вигляді сукупності HTML-файлів з точно визначеною структурою. Долучення нових тестів до бази полягає у долученні нових рядків до вже готового файлу.
4. Забезпечення можливості попереднього обговорення й подання зауважень щодо коректності тестів завдяки щомісячній публікації в Інтернеті пропозицій щодо чергового доповнення бази даних.
5. Обов'язкова публікація коду прокоментованої програми, що породжує завдання ЗНО за допомогою генератора випадкових чисел (бажано використати розповсюджений у навчальних закладах і максимально простий за синтаксисом програмний засіб. Наприклад, Pascal).
6. Випадковий вибір завдань потрібно здійснювати у день проведення тестування не раніше ніж за годину до початку виконання завдання абітурієнтами. Весь процес вибору з коментарями демонструвати синхронною публікацією відеоряду у глобальній мережі, обов'язково показуючи:
 - усі активні процеси й додатки;
 - код програми вибору у вікні середовища програмування;
 - вміст теки завдань до й після створення текстів завдань;
 - тексти породжених завдань;
 - процеси архівування, розсилання у регіональні центри проведення ЗНО;
 - публікацію завдань у глобальній мережі.

До початку вибору завдань усі учасники-абітурієнти повинні пройти реєстрацію та зайняти своє місце в аудиторіях, у яких вони виконуватимуть завдання. *Протягом вибору завдань абітурієнти* проходять інструктаж і оформлюють документи, за якими можна буде ідентифікувати їхні результати, і *не спілкуються із зовнішнім світом.*

7. Друкування і тиражування текстів завдань проводити на місці проведення ЗНО.

Обґрунтування і зауваження

Впровадження зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання є одним з найважливіших процесів у системі освіти України протягом останніх років. Цей процес триває у зоні конфлікту інтересів численної верстви населення.

1. Зацікавленими виступають і абітурієнти, і їхні батьки. Поки в Україні не здійснено перехід до контрактного війська, ЗНО вирішує не лише питання освіти.
2. Використання результатів ЗНО та вступної кампанії для залучення здібних і працьовитих учнів до навчання у певних навчальних закладах зачіпає інтереси вчителів і керівників навчальних закладів.
3. ЗНО зараз найпростіший спосіб визначити ефективність навчання хоча б серед тих, хто вирішив здобувати вищу освіту. Отже результати ЗНО потрібно аналізувати на рівні районних та обласних управлінь освіти й науки, на рівні МОН, щоб приймати організаційні рішення щодо виявлених проблем.
4. Результати ЗНО мають підлягати аналізу керівниками вищих навчальних закладів хоча б для своєчасного корегування навчальних програм і оптимального розподілу навчального часу.

Одне з фундаментальних завдань управління — долати наявні конфліктні ситуації та унеможливити появу нових. У зоні конфлікту інтересів це можна зробити, запровадивши умови для досконалої конкуренції та максимальну прозорість щодо детально прописаної процедури вироблення рішень і унеможлививши вплив суб'єктивних факторів на цю процедуру. Наявність сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє виконати це фундаментальне завдання на етапі формування збірок тестів для ЗНО та проведення вступної кампанії. І виконати це технологічно.

Публікація бази даних тестування у глобальній мережі на всеукраїнському сайті та його регіональних дзеркалах забезпечує легкий і цілодобовий доступ до змісту завдань ЗНО. Ця база одразу стає багатофункціональною, бо додатково до потреб ЗНО забезпечує можливість тренування учнів не лише випускних класів й майбутніх абітурієнтів, проведення тематичних і підсумкових атестацій.

Друкування завдань «на місцях» обійдеться дорожче, ніж багатотиражний друк з матриць умовах типографії. Але не буде витрат на транспортування й охорону.

Зразок використання такої технології подано за такою адресою:
<http://www.kievoit.ippo.kubg.edu.ua/kievoit/test/test.html>

**Пропозиції щодо змісту нормативного акту,
передбаченого у перехідними положеннями Закону,
щодо відкритості процесу підведення підсумків вступної кампанії
щодо бюджетних місць у вищих навчальних закладах
і подолання проявів корупції на цьому етапі вступної кампанії.**

1. Запровадження й публікація у глобальній мережі Державного реєстру проліцензованого викладання усіх спеціальностей.
2. Суміщення подання документів для ЗНО з поданням заяв про вступ до вищих навчальних закладів з істотно вищою верхньою межею кількості вишів.(щонайменше 20).
3. Вважати результат переможця IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад (у рік отримання диплому переможця) результатом ЗНО щодо розв'язування завдань підвищеної складності нестандартних умов, який не є обов'язковим для вступу, але може мати найвищий пріоритет при зарахуванні (на розсуд керівництва вишів). Очевидно, що це положення потрібно внести і в законодавство, що стосується вступної кампанії, і в чинне Положення про проведення олімпіад.
4. Визначення результатів вступної кампанії серед основної маси абітурієнтів за результатами ЗНО проводити за стисло і прозоро описаним алгоритмом і за допомогою програми з відкритим і опублікованим в Інтернеті кодом.
5. Відкриту складову бази даних ЗНО потрібно оновлювати після кожного проведення ЗНО та після закінчення розгляду апеляційних заяв щодо ЗНО з окремої дисципліни. Публікувати цю складову базу даних потрібно після вилучення конфіденційних даних, залишивши лише поля щодо прізвища, імені, по батькові, регіону та номеру реєстрації учасника ЗНО. Таким чином, кожний громадянин зможе при бажанні перевірити правильність розподілу абітурієнтів згідно з їхніми результатами ЗНО та уподобаннями.
6. Публікація результатів розподілу на спеціалізованому всеукраїнському сайті та його регіональних дзеркалах, що забезпечить можливість швидкого і зручного для усіх поширення інформації серед абітурієнтів.
7. Подання у тижневий строк оригіналів документів тих учасників ЗНО, які отримали право навчатися у вибраних ними навчальних закладах згідно з описаною процедурою прийняття рішень.

Обґрунтування й зауваження

Суміщення подання документів для ЗНО з поданням заяв про вступ до вишів — передбачає лише збільшення кількості полів відповідної бази даних. Ці нові поля записів для кожного абітурієнта несуть інформацію про те, який

порядок переваг у цього абітурієнта щодо навчання за різними спеціальностями у різних навчальних закладах. Єдина незручність *для абітурієнтів* — необхідність остаточно визначитися зі своїми пріоритетами до подання документів. Зауважимо, що визначеність з переліком дисциплін, за якими абітурієнт проходитиме ЗНО, передбачає визначеність щодо такого порядку переваг. Подання документів абітурієнтом має завершитися врученням йому довідки з вичерпним переліком інформації, занесеної до бази даних. Якщо буде запроваджено випадковий вибір завдань ЗНО безпосередньо перед виконанням згідно з попередньою пропозицією, то видавничі процеси не визначатимуть ранні строки припинення реєстрації абітурієнтів — учасників ЗНО. У цьому випадку процес реєстрації можна завершити за 5 днів до початку ЗНО. Таким чином будуть задоволені навіть ті, хто довго вагатиметься щодо переваг навчання у тому чи іншому виші за тією чи іншою спеціальністю.

IV етап олімпіад проводять під керівництвом МОН. для визначення кращих учнів, які спроможні *індивідуально* використати набуті знання, уміння й навички навіть у нестандартних ситуаціях на завданнях підвищеної складності (порівняно із завданнями традиційного ЗНО). Насправді це є і *зовнішне* (щодо навчальних закладів), і *незалежне* (і від навчальних закладів, і навіть від Центру оцінювання якості освіти) *оцінювання* на завданнях підвищеної складності у нестандартних ситуаціях. Переможців IV етапу не так багато у масштабах країни. Усі вони мають документ (Диплом I, II чи III ступеня), який засвідчує високий рівень їхньої компетентності у певній галузі. Без сумніву, усі вони достойні стати студентами кращих вищих навчальних закладів України. Згідно з чинними нормативними актами, будь-який учень може стати переможцем олімпіади, якщо продемонструє вищий порівняно з однолітками рівень компетентності *на всіх етапах олімпіади*. У I етапі можуть брати участь усі учні. Участь у II, III і IV етапах обумовлена лише результатами попереднього етапу та, можливо, відбірково-тренувальних зборів. Тому здійснення кроку 3 не є обмеженням прав чи створенням нерівних умов.

Кроки 4-5 надають можливість суспільству контролювати дотримання норм права при зарахуванні на навчання за бюджетні кошти. Без цих кроків такий контроль нездійснений.

Пропозиції щодо використання інформаційних технологій у проведенні вступної кампанії є технічно здійсненими, фінансово-виправданими та соціально-значимими. Основні проблеми щодо їхнього впровадження — організаційні. Швидкість впровадження цих пропозицій буде мірилом щирості у намірах зробити процес вступу до вищих навчальних закладів настільки відкритим, щоб корупція просто не мала можливості проникнути у цей процес.